

EIP WALES

Cydweithio er ffyniant gwledig
Collaborating for rural success

menter
a busnes

Partneriaeth Arloesi Ewrop (EIP) yng Nghymru

Porfa i Beillwyr

Crynodeb gweithredol o'r adroddia interim

Mae prosiect Porfa i Beillwyr yn ystyried sut y gall ffermwyr llaeth reoli eu hadnoddau porthiant er mwyn diogelu a gwella poblogaethau peillwyr, cacwn yn arbennig, fel rhan annatod o'u systemau cynhyrchu masnachol.

Gwneir y gwaith ymarferol ar chwe fferm organig, y maent oll yn rhan o Gwmni Cydweithredol Llaeth Organig Calon Wen yn Ne Ddwyrain Cymru, Ceredigion a Sir Benfro. Mae'r arferion rheoli yn cynnwys:

- Defnyddio **cymysgedd hadau arbenigol** (gwndwn llysieuol Pedair Blynedd Diben Deuol gan Cotswold Seeds) a oedd yn cynnwys rhywogaethau blodeuol megis: Pys y Ceirw; Meillion (coch, gwyn, melys a Sweden); Milddail; ac Ysgall y Meirch. Pan fo modd a phan fo hynny'n briodol, cymharwyd y rhain gyda 'gwndwn safonol' sy'n seiliedig ar feillion a rhygwellt yn bennaf.
- **Gadael ymylon caeau heb eu torri.** Pan dorrwyd y caeau er mwyn cael silwair/eu pori, gadawyd sribyn 4 m i lawr un ochr y cae, o leiaf 100m o hyd, heb ei dorri/pori er mwyn cynnig lloches i beillwyr. Gadawyd i'r sribyn hwn aeddfedu ac fe'i torrwyd/porwyd y tro nesaf pan fyddai silwair yn cael ei dorri/y cae yn cael ei bori, ar ôl i'r planhigion flodeuo fel arfer.
- **Rheoli cynefin:** Nodwyd cyfleoedd i reoli cynefinoedd eraill ar y fferm (e.e. cloddiau, oedi'r pori ar dir pori heb ei wella neu wedi ei led-wella)

Yn ystod pob tymor casglu data, cynhaliwyd dau arolwg ar y ffermydd lle'r oedd y ffermwyr wedi llwyddo i adael yr ymylon. Cynhaliwyd yr arolygon gan ymchwilyr yr Ymddiriedolaeth Cadwraeth Cacwn, Anna Hobbs a Sinead Lynch. Cynhaliwyd trawsluniau ar wndwn safonol a llysieuol ar: Ymylon nas torrwyd/porwyd ar ôl torri/pori; ac ar ymylon a dorrwyd/porwyd ar ochr draw y cae a dorrwyd/porwyd i'r ymyl heb ei dorri/pori. Yn ogystal, cynhaliwyd arolygon planhigion trwy roi pymtheg cwadrant 1m x 1m ym mhob ymyl a rhestro planhigion a ddefnyddiwyd fel ffynhonnell neithdar/ paill gan beillwyr; gan amcangyfrif canran y gwasgariad a chyfrif nifer yr unedau blodeuol ar gyfer pob rhywogaeth o blanhigion.

Yn ogystal, nodwyd cynefin posibl ar gyfer cacwn a pheillwyr eraill yn ystod yr ymweliad safle.

O'r data a ddadansoddwyd hyd yn hyn o 2018 a 2019, cofnodwyd niferoedd uwch o gacwn a pheillwyr eraill, a niferoedd uwch o rywogaethau peillwyr ar hyd ymylon gwndwn amaethyddol heb eu torri/ pori o'u cymharu ag ymylon gwndwn wedi'u torri/ pori pan gynhaliwyd arolygon o fewn pythefnos o'r adeg pan dorwyd silwair/ porwyd y tir. Mae'r canlyniadau yn dynodi y gallai gadael ymylon heb eu torri/ pori mewn caeau gwndwn amaethyddol helpu i gynorthwyo poblogaethau cacwn a pheillwyr eraill, yn enwedig o ran 'pontio bylchau' mewn porthiant (adnoddau neithdar a phail) yn ystod y tymor pan fo gofyn i'r rhywogaethau hyn gael cyflenwad parhaus o borthiant (o tua mis Mawrth i fis Hydref).

Yn ogystal, mae'r canlyniadau a gasglwyd hyd yn hyn yn dynodi y gallai niferoedd uwch o rywogaethau a digonedd o beillwyr unigol gael eu cynorthwyo gan y gwndwn Prosiect sy'n cynnwys mwy o rywogaethau, sy'n llysieuol ac sy'n creu ffrwythlondeb (neu gaeau y plannwyd hadau gwndwn amaethyddol ynddynt, ond y maent yn cadw amrywiaeth o rywogaethau blodau gwylltion hefyd), o'u cymharu â gwndwn amaethyddol nad ydynt yn cynnwys cymaint o rywogaethau. Sylwer ni ddadansoddwyd yr holl ddata eto ac ar ôl ei ddadansoddi, mae maint y sampl yn rhy fach i brofi ar gyfer arwyddocâd ystadegol.

Nododd yr arolygon fferm cyfan amrediad o gynefinoedd y gallent gynorthwyo cacwn a pheillwyr eraill, gan gynnwys; caeau gwair a thir pori wedi'i led-wella; daear moel; glaswellt tuswog; cloddiau â pherth; eithin a mieri; ymylon coetir; lleiniau min trac; ffosydd; prysgwydd a morfeydd heli. Gwnaethpwyd argymhellion ar sail ffermydd unigol i reoli'r cynefinoedd hyn er mwyn gwella poblogaethau peillwyr.

Dangoswyd cryn ddiddordeb yn y prosiect hwn, a gwnaethpwyd ymdrechion sylweddol i gyfathrebu am y prosiect a'i ganfyddiadau, gan gynnwys: Paratoi deunyddiau cyfnewid gwybodaeth; ymgyrchoedd yn y cyfryngau (darlledu, print a chymdeithasol); cyflwyniadau mewn cynadleddau a digwyddiadau; ac yn ystod diwrnodau agored ar ffermydd.

Ar y cyfan, mae'r prosiect wedi mynd rhagddo yn esmwyth, a chasglwyd swm mawr o ddata o ansawdd. Fodd bynnag, cafwyd rhai anawsterau ymarferol a dysgwyd rhai gwersi allweddol gan gynnwys:

- Bu'n anodd cydlynu ymweliadau arolwg ar draws 6 fferm sy'n wasgaredig o ran eu lleoliadau daearyddol, fel bod argaeledd ymchwilwyr a'r ffermydd, blodeuo gwndwn ac ymylon, ac amodau tywydd ffafriol, oll yn cyd-fynd. Rydym wedi gweithio i wella'r cyfathrebu rhwng ffermwyr ac ymchwilwyr er mwyn sicrhau bod yr amseriad yn gywir ac rydym wedi cael rhywfaint o lwyddiant, ond bu'n rhaid i ni dderbyn na fyddai'r amodau yn ddelfrydol yn ystod pob ymweliad fferm bob tro.
- Mewn rhai achosion, ni adawyd ymylon mewn camgymeriad, a bu hyn yn bennaf oherwydd nad oedd contractwyr yn ymwybodol o'r prosiect neu eu bod wedi anghofio eu bod i fod i adael yr ymylon. Rydym wedi rhoi sylw i hyn trwy wella'r cyfathrebu a gwella'r ffordd o farcio'r ffin rhwng yr ymyl a'r prif gae.